

AXBOROT KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ORQALI BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY NUTQINI TAKOMILLASHTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Suyunov I.E.

Guliston davlat universiteti doktoranti

Tayanch so'zlar: kasbiy nutq, axborot texnologiyalar, kompetensiya, grafik, matn, son, kompyuter.

Ключевые слова: профессиональная речь, информационные технологии, компетентность, графика, текст, число, компьютер.

Key words: professional speech, information technology, competence, graphics, text, number, computer.

Резюме: Zamonaviy o'quvchilarni zamonaviy jamiyat hayotiga tayyor bo'lishi kerakligi muhimligi, ushbu muammoning yechimi o'quv jarayoniga AKTni keng joriy etishni ta'minlash, o'quv jarayonini individuallashtirish va differensiallashtirish va vizual-badiiy tafakkurni rivojlantirish uchun mavhum-mantiqiy ustunlik sifatida misli ko'rilmagan imkoniyatlar paydo bo'lishi muhimligi ta'kidlangan.

Резюме: Важность подготовки современных студентов к жизни современного общества, решение этой проблемы заключается в обеспечении широкого внедрения ИКТ в учебный процесс, индивидуализации и дифференциации учебного процесса, развитии наглядно-художественного мышления как абстрактно-образовательного процесса. Логический приоритет. Была подчеркнута важность появляющихся возможностей.

Summary: The importance of preparing modern students for the life of modern society, the solution to this problem lies in ensuring the widespread introduction of ICT into the educational process, individualization and differentiation of the educational process, the development of visual-artistic thinking as an abstract-educational process. Logical priority. The importance of emerging opportunities was emphasized.

O'qituvchilarning kasbiy faoliyatida axborot kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlarini amalga oshirishga yo'naltirilgan boshlang'ich umumiy taxminiy asosiy ta'lim dasturlari: pedagogik, dizayn, tadqiqot va madaniy-ma'rifiy. Shu munosabat bilan bo'lajak o'qituvchlarni tayyorlashda nafaqat axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi bilim, ko'nikma va kompetensiyalar to'plamiga ega bo'lish, balki tobora ko'payib borayotgan o'quv va uslubiy ma'lumotlarni qidirish va tanlash uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining didaktik imkoniyatlarini amalga oshirish ko'nikmalari talab

etiladi, uni qayta ishlash, o'zgartirish va haqiqiy o'quv jarayonida qo'llash talab etiladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kasbiy faoliyatining o'ziga xos xususiyati bolalarni turli xil fanlarni o'qitish jarayonida ham, o'quv materiallarini elektron shaklda yaratishda o'quv materiallarini yaratish jarayonida, ota-onalar va ularning hamkasblari bilan o'zaro aloqada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalanishdir. Ushbu xususiyatlar bo'lajak o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi kasbiy faoliyatida o'qitish doirasining kengayishini belgilaydi, bu ma'lum darajada respublikamiz tadqiqotchilarining ilmiy va uslubiy ishlanmalarida aks etadi.

Maktab o'qituvchisi, o'rta va oliy o'quv yurtlari o'qituvchisi tomonidan muvaffaqiyatli kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlarini amalga oshirish bo'yicha bilim va ko'nikmalar Axborot jamiyati global ommaviy aloqa sharoitida yosh avlodni o'qitish jarayonida yetakchi rolni saqlab turibdi.

Shunday qilib, hozirgi vaqtda kasbiy faoliyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish sohasida bo'lajak o'qituvchilarining tayyorlashning quyidagi asosiy yo'nalishlarini ajratish mumkin:

Bo'lajak o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishi ularning kasbiy faoliyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bilan bog'liq vakolatlari doirasida ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, turli xil ta'riflar taklif etilmoqda, masalan, «axborot-kommunikativ kompetensiya», «axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kompetensiyasi», «axborot va texnologik kompetensiya», ular mohiyatiga ko'ra bir-birlaridan farq qilmaydi. Vakolatni amalga oshirish darajalari ham taklif etiladi va uning shakllanish xususiyatlari va shartlari tavsiflanadi, ammo, qoida tariqasida, vakolat darajalarining mohiyat jihatlari ochib berilmaydi. Ta'kidlash joizki, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kompetensiyasiga bo'lgan barcha yondashuvlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining didaktik imkoniyatlaridan foydalanish hisobga olinmaydi. Boshlang'ich sinflar uchun to'g'ri dasturlarni tanlash bo'yicha bilim va ko'nikmalar hisobga olinmaydi. Bundan tashqari, uni shakllantirish uchun o'quv va uslubiy yordam aniq shaklda ko'rinmaydi.

Bo'lajak o'qituvchilarining kasbiy faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish informatika fanining bir qismi hisoblanadi, ammo «Informatika» fanining mazmuni o'qituvchilarning kasbiy faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish uchun javobgarlikni o'z ichiga olmaydi.

Ta'lim maqsadlarini amalga oshirish uchun turli xil (grafik, matn, son, ovoz, musiqa, video, foto va boshqalar) ma'lumotlarni o'z ichiga oluvchi axborot manbai sifatida qaraluvchi ETRlaridan o'quv-uslubiy resurs sifatida foydalaniladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, elektron ta'lim resursining yanada to'liq va ko'p o'lchovli ta'rifi mavjud bo'lib, unda uning mohiyati ko'rsatilgan. Ayrim mualliflar tomonidan tavsiya etilgan matn terish (masalan, «ETR yaratish» ma'lumot turiga ko'ra: matnli, vizual, audio va video ma'lumot, murakkab tuzilishga ega interfaol modellar) katta taxminlar bilan qabul qilinishi mumkin va keyin tarkib mazmunidan farqli o'laroq faqat tashqi belgilar bilan qabul qilinishi mumkin; ta'limni axborotlashtirish ilm-fan va amaliyotiga allaqachon kirib kelgan. Hozirgi vaqtda bo'lajak o'qituvchilar asosan o'zlari tomonidan ishlab chiqilgan taqdimotlardan va xususiy amaliy dasturiy ta'minot ishlanmalaridan foydalanadilar, ammo ular mualliflik o'qitish usullarini boyitish uchun Internetning audiovizual axborot resurslari va instrumental axborot tizimlarining imkoniyatlaridan foydalanmaydilar.

Kasbiy faoliyatda bo'lajak o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi tajribasini inobatga olgan holda shuni ta'kidlash kerakki, bolalarni ushbu fanga ko'proq qiziqtirish, e'tiborini jalb qilish, bilim olishda g'ayratni kuchaytirish va yangi bilimlarni mustaqil ravishda izlashni o'rganish uchun ko'rish imkoniyatlarini kengaytirishga e'tibor qaratilgan. O'qituvchilar uchun (asosan kompyuterda taqdimotlardan foydalangan holda) ijodiy kognitiv faoliyatni tashkil qilish uchun ham, bolani idrok etish uchun tushunarli va oson shaklda taqdim etish uchun ham yangi ta'lim usullarini ishlab chiqmoqdalar, bu esa ta'lim mazmunini yaxshiroq yodlashga hissa qo'shadi va tushunishni rag'batlantiradi.

Bo'lajak sinf o'qituvchining amaliy ishida kompyuterdan keng tarqalgan va tez-tez ishlatib turadigan narsa bu mashg'ulot uchun mo'ljallangan o'quv kompyuter o'yinlari (masalan, og'zaki hisoblash), o'quv materiallarini vizuallashtirish va ta'lim muammolarini hal qilish uchun ekranda turli xil o'yin syujetlari va jumboqlarni taklif qilishdan iborat o'yin faoliyatini tashkil etish va h.k.

O'qituvchining o'z faoliyatini metodik jihatdan yangilashga ijodiy yondashuvi darslarda ular o'zlarining mualliflik ishlanmalaridan, jumladan kompyuter taqdimotlari, tayyor dasturlar, proektor, interfaol doskadan foydalanishlarida namoyon bo'ladi. Masalan, adabiyot darslarida o'quvchilarga yozma va og'zaki nutq to'g'risida «kompyuter filmlari» taklif etiladi, nutq o'stirish darslarida audioresurs eshittiriladi. O'quvchilar audioresursni tinglab yozadilar. Tinglab yozish orqali yozma nutq savodxonligi oshiriladi.

Bir qator bo'lajak o'qituvchilari fikr va mulohazalariga ko'ra, bo'lajak o'qituvchining asosiy vazifalari - bilim olishga, ijodga va dunyoni bilishga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish. Buni hal qilish usullaridan biri o'qituvchilar turli xil axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan, xususan, boshlang'ich sinflar

o'quv jarayonida elektron o'quv materiallaridan foydalanishda ko'rishadi, bu esa shakllar, usullar va o'quv qo'llanmalarini diversifikatsiya qilish, o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish imkonini beradi. Test sinovlari, viktorinalar, vizual kartalar, so'rovnomalalar, didaktik materiallar (matn muharririda, prezentatsiyalarda, Internetda qidirishda) yaratish uchun MS Word – dan qanday foydalanish to'g'risida misollar keltirilgan. Xulosa sifatida o'qituvchi «nutqni o'stirishda zamonaviy axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan samarali foydalanish» o'quv jarayoniga ijobiy ta'sirini sanab o'tadi: kognitiv faoliyatni faollashtirish; talabalar faoliyatini takomillashtirish; bo'lajak o'qituvchilarida mustaqil ta'lim va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish; o'quv qulayligi darajasini oshirish; darsda faollik va tashabbuskorlikning ortishi; o'quvchilar tafakkurini rivojlantirish, xavfsizlik qoidalariga rioya qilgan holda kompyuter ko'nikmalarini egallash sifatida axborot-kommunikatsiya kompetensiyasini shakllantirish.

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy faoliyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish tajribasini tahlil qilish quyidagi yo'nalishlarni aniqlashga imkon berdi:

1. Elektron hujjat aylanishini yuritish, shu jumladan boshlang'ich ta'lim fanlari bo'yicha ish dasturlarini tayyorlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda darslarni o'tkazish uchun uslubiy ishlanmalar, elektron shaklda hisobotlarni tayyorlash va turli o'quv-uslubiy hujjatlarni tayyorlash. Ta'kidlash joizki, o'qituvchi, o'quvchi, maktab ma'muriyati va ota-onalar o'rtasidagi epizodik yoki tizimli axborot o'zaro bog'liqligi amalga oshirilmaydi, chunki vazifa ma'lum bir ta'lim muassasasida kasbiy nutqni takomillashtirishning axborot va ta'lim muhitini sozlash emas, ammo atrof-muhitning tarkibiy qismlari har qanday maktabda mavjud bo'lsa ham (elektron resurslar, boshlang'ich sinflar uchun tayyor amaliy dasturiy ta'minot, moddiy va texnik baza).

2. Internetning ta'lim resurslaridan (elektron lug'atlar, geografik xaritalar, kutubxona to'plamlari, shuningdek virtual muzeylar) foydalanish o'qituvchilar tomonidan ularning metodik darajasini yaxshilash, talabalar uchun nazorat, tekshirish ishlari va testlarni kengaytirish, nazorat va o'quvchilarning yutuqlari darajasini baholash uchun amalga oshiriladi. O'quv va sinfdan tashqari ishlar. Shu bilan birga, tajriba almashish, elektron manbalarni uzatish va olish uchun va hokazolar uchun tarmoq hamjamiyatlarida o'qituvchilar o'rtasida o'zaro hamkorlikning realizatsiya qilinmagan shartlarini ta'kidlash kerak.

3. O'qituvchi o'z-o'zini rivojlantirishi uchun turli fanlar bo'yicha ta'lim saytlari va portallari, forumlar, o'qituvchilar va talabalarning onlayn hamjamiyatlari, onlayn o'quv jurnallari, onlayn axborot manbalaridan foydalanishni amalga oshiradi. Shuni ta'kidlash kerakki, o'qituvchilarni tarmoq hamjamiyatlariga tizimli ravishda kiritish imkoniyati yo'q, chunki bunday o'qituvchilarning tashkil etilishi kamdan-

kam uchraydi. O'qituvchilar, o'quvchilar va interaktiv elektron resurs o'rtasidagi tizimli axborot o'zaro aloqasini ta'minlash boshlang'ich sinf axborot ta'lim muhitini tashkillashtirishning ta'lim maqsadlari uchun shartlar sifatida qaralmaydi.

4. Multimedia texnologiyalarini taqdimot sifatida ham, elektron manba sifatida ham ishlatadigan mualliflik huquqi bilan himoyalangan kompyuter dasturlarini ishlab chiqish (ma'lumotnomalar, o'quv qo'llanmalari; simulyatorlar, test dasturlari va boshqalar), shuningdek rasmlar to'plamlari, illustrasiyalarni maxsus darslarda taqdim etilishi bilan elektron shaklda va alohida ravishda o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash sifatida amalga oshiriladi. Shu bilan birga, taqdimotlarning ustunligi talabalar (o'qituvchilar), o'qituvchi va interfaol elektron ta'lim resursi o'rtasida ma'lumotlarning o'zaro ta'sirini amalga oshirishning yetishmasligiga olib keladi, ular taqdimotlarga qaraganda darslarda kamroq qo'llaniladi.

Professional tarmoq hamjamiyatlari faoliyati nuqtai nazaridan o'qituvchilar tayyorlash tahlili ularning dolzarbligini ko'rsatdi, ayniqsa keyingi ta'limda faoliyatning barcha sohalarida. Ko'rib chiqilayotgan yondashuvlarda mualliflarning Internetga kirishni xohlashini aniqlab olish mumkin, u yerda o'qituvchi ko'plab ma'lumotlarni izlab topishi kerak bo'lgan ma'lumotni topishi mumkin. Ushbu holat mualliflarning o'qituvchilar hamjamiyati uchun ular uchun zarur ma'lumotlarni tanlash qulayligi, sinflar uchun o'quv materiallarini ishlab chiqish, o'quv-uslubiy va huquqiy bazaga kirish, qo'shimcha ta'limning asosiy ta'lim muassasalari ish tajribasi materiallarini ko'rib chiqish uchun yagona axborot resursini yaratish bo'yicha taklifini keltirib chiqarmoqda. Shu bilan birga, asosiy vakolatlar atamasining ta'rifi kiritilmagan. Professional tarmoq hamjamiyatini shakllantirishning uchta asosiy omili farqlanadi: g'oya, aloqa qilish imkoniyati, g'oyalarni rivojlantirish shartlari. Biroq, ushbu omillar jamoatchilikda axborot muhitining mavjudligi va ta'lim axborot resursini rivojlantirish kabi muhim jihatlarni qamrab olmaydi. Jamiyatning shakllanishi va faoliyat ko'rsatishi uchun xarakteristikalar ham ta'kidlangan: maqsadlar, umumiy manfaatlar, ehtiyojlar, axborot manbalari, axborot ta'sirining tili. Biroq, ular professional ravishda ishlaydigan o'qituvchilar uchun juda ibtidoiy. Bundan tashqari, o'quv muhitining ta'rifi pedagogik terminologiyaga mos kelmaydi.

ADABIYOTLAR:

1. Haydarova O. Bo'lajak o'qituvchilarni ta'lim jarayoniga texnologik yondashuvga tayyorlash. Ped. fan.nom. diss.– Qarshi: 2004.-159b.
2. Hoshimov K. Bo'lajak o'qituvchilarni milliy qadriyatlarimiz asosida axloq-odob ruhida tarbiyalaylik//Ilmiy-nazariy konferensiya materiallari. –T.: 1993. -123-b.
3. Haydarov M.E. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining mehnat tarbiyasida xalq an'analaridan foydalanish.T.: Yozuvchi,1995.-238-b.
4. Quronov M. O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim maktablarida milliy tarbiyaning ilmiy pedagogik asoslari: Ped. fan. dok. diss. -1998. -316-b
5. Quronov M. Bolam baxtli bo'lsin, desangiz (Ota-onalar uchun). – T.: «Ma'naviyat», 2013. – 320-b.